

Julebyvandring i Dragør

I Tidsrejsens spor

Jul i Dragør – i Tidsrejsens spor

DR's juleserie *Tidsrejsen* blev optaget i Dragør i 2013 og sendt første gang i TV i 2014. Den sendes igen i 2021, og derfor går denne byvandring forbi nogle af de steder, hvor optagelserne har fundet sted.

Undervejs fortæller vi også om julen i Dragør før i tiden.

Vi ved i virkeligheden ikke så meget om, hvordan dragør'erne kan fejret jul i gamle dage. Muligvis har julen tidligere ikke betydet så meget, fordi man på Amager gjorde så meget ud af fastelavnen.

Først i slutningen af 1800-tallet har vi beretninger om juletraditionerne.

Måske havde de bønder, der kom til Store Magleby i 1500-tallet fra Holland, deres egne juletraditioner med. Den hollandske skik var at sætte en sko i vinduet og næste morgen var den fyldt med gaver. Det gjorde man enten nytårsaften eller på Skt. Nikolaus' dag den 9. december.

Så kom Nikolaus – som julemanden hedder i Holland – og lagde gaver i skoen til de artige børn. Hvis børnene ikke havde været artige, var det i stedet *Swarte Piet*, der kom forbi, og lagde et stykke kul i skoen.

Nogle børn fandt på at sætte deres langskafede støvler i vinduet – for så var der jo plads til mere, end i en sko!

1) Sofies Hus / Julebagningen

I Strandstræde 10 bor *Sofie*, der er den ene af hovedpersonerne i Tidsrejsen.

Huset blev bygget af sømanden *Niels Hansen Hein* i 1879. Som ung havde han gravet efter guld i Californien, men fandt ikke andet end lidt guldstøv. Det var akkurat nok til en guldring til den pige, der ventede på ham hjemme i Dragør. Men da han kom hjem til hende, havde hun giftet sig med en anden. I stedet giftede han sig med *Bertha Pouls*, og de åbnede en høkerforretning i det lille hus.

Det store hus ved siden af, var tidligere ét af Dragørs mange bagerier. Det blev kaldt "På Trappen", fordi bageriudsalget lå et par trin oppe.

En gang var der syv bagerier i Dragør, og her var der travlhed op til juledagene. Alligevel kunne det knibe det med at følge med efterspørgslen på kringler og julekager. Småkager blev anbragt i fine, skinnende messingkasser med en rude foran og sat op på butikkens øverste hylde, så folk kunne se indholdet fra disken.

Til bagningen skulle der bruges mange æg, men i december holdt hønsene "ferie" fra æglægningen. Så i oktober begyndte man at "lægge æg hen" i vandglas – altså en opløsning af natriumsilikat. De kunne også pakkes ind i avispapir og lagt i en skotøjsæske, der blev stillet et køligt sted indtil julebagningen begyndte. Hvis bare æggene blev vendt en gang om ugen, kunne de godt holde sig.

Juleaftensdag var der særligt travlt i bageriet, for så skulle der steges andesteg eller flæskesteg. De fleste hjem havde gasovne, men når alle tændte dem samtidig juleaftensdag, kunne gasværket ikke holde trykket i gasledningerne – og derfor brugte man bagerens.

"Gåsestegen er til bageren sendt", står der i én af de kendte julesange. Det gjorde man dog ikke så tit i "gåsebyen" Dragør, for gæssene var mest beregnet til at sælge, og ikke til at spise. I nogle Dragør-hjem kom der endda klipfisk eller saltede ål på julebordet, for dem sørgede fiskerne i byen for at levere.

Flæskesteg var en almindelig ret på julebordet. Stegene blev lagt på riste over en stor bradepande og blev stegt på én gang i bageriets ovn. Der kom numre i stegene, så man var sikker på af få den rigtige med hjem. Nogle blev utilfredse, fordi de syntes at stegen var skrumpet meget ind, og andre klagede over klagede over, at man ikke kun fik fedtet fra ens egen steg, men en blanding fra alle.

I Dragør havde mange familier deres egen gris, som blev fedet op med madrester. Op mod jul kom slagteren med sin lange kniv, og det var ikke rart for børnene at sige farvel til grisen. Grisene blev hængt op natten over på en stige, så blodet kunne løbe fra og næste dag fik man travlt med at rense tarme og lave blodpølse.

Turen går videre gennem én af Dragørs snævre gange, og i mørkningen kan man godt forestille sig, at børnene i Dragør var bange for at gå ud juleaften og julenat. De fik nemlig fortalt, at den nat kunne man møde julebukken, der red gennem gaderne!

2) Julemarkedet / juleindkøb

Dragør Borgerforenings lokaler på hjørnet af Strandgade og Badstuevælen har lagt kulisser til *Ragners Verden* i Tidsrejsen.

Huset blev bygget som restauration og festlokale til borgerforeningen, og det blev rammen om mange af Dragørs julefester. I bygningen var der også en barbersalon, og barberen kunne spille violin og stod for musikken til festerne.

Julemarkedet på Badstuevælen er omdrejningspunkt for meget af historien i Tidsrejsen. Markedsboderne blev bygget til brug for optagelserne i 2013, da serien skulle optages og blev bagefter overtaget af byen. Julemarkedet har været en tradition lige siden.

Julemarkederne er nok en forholdsvis ny tradition i Danmark, men tidligere havde stormagasinerne store juleudstillinger. I mange familier i Dragør og Store Magleby var det en tradition at tage på juleudstilling f.eks. i Magasin du Nord, der havde en afdeling på Amagerbrogade.

Man kunne dog sagtens købe sine julegave lokalt. På hjørnet af Badstuevælen og Kongevejen lå i mange år én af Dragørs boghandlerforretninger. Her blev der ikke bare solgt bøger, men også julepynt og legetøj. I december var der stillet et legetøjstog i vinduerne, og så stod børnene udenfor og så toget køre rundt mellem nisser og vat, mens de så på det legetøj, de drømte om og skrev på deres ønskeseddel. Det kunne f.eks. være en legetøjs-dampmaskine, tinsoldater eller spil.

I huset på hjørnet stod også ét af Dragørs første juletræer. Beboerne lod gardinerne være trukket fra i julen, så man kunne se det flotte træ gennem vinduerne. Ikke alle havde dog råd til et juletræ. I stedet fandt de på at stikke et kosteskaf i en spand, og dekorere "træet" med tegninger, der blev klippet ud af ugeblade. I toppen sad en gåsefjer i stedet for en stjerne.

Torvet foran Irma har siden 1925 været prydet med et stort juletræ i december. I starten blev det sat op på initiativ af Odd-Fellowlogen, der forsynede det med indsamlingsbøsser, hvor pengene gik til vinterhjælp til de arbejdsløse. Også Dragørs Kommunalbestyrelse havde hver jul uddeling til trængende familier. I 1930'erne var portionerne på 10-12 kr.

Senere var det byens handlende, der lavede juleudsmykning på Kongevejen, som ud over granguirlander, bestod af lysende julestjerner og transparente juleklokker med Dragørs byvåben.

Det var i øvrigt i butikkerne på Kongevejen, at der første gang blev tændt elektrisk lys kort før julen 1914. For at fejre begivenheden, samledes de handlende i konditor Schellers butik, og fik en cigar og glas champagne. Få dage efter kunne elværket registrere et stigende strømforbrug juleaften.

3) Farfars hus / jul i købmandsforretningen

I Tidsrejsen bor *farfar og farmor* i det store hus i Nørregade med det lille udkigstårn på taget, som hedder en kikkenborg.

Farfar er en slags opfinder, og i huset har han sit værksted, hvor han laver tidsmaskinen, der i Tidsrejsen bliver brugt til at rejse frem og tilbage i tiden.

I huset var der tidligere en købmandsforretning, hvor én af byens søfolk havde et udsalg i kælderens rundt om hjørnet.

Det var bare én af de mange købmandsforretninger, der var i Dragør i gamle dage.

I købmandsforretningerne i Dragør var der naturligvis travlt i december.

Op mod jul blev forretningernes vinduer pyntet op med vat og nisser. De særlige julevarer, blev sat frem, f.eks. sæber i fine æsker, eller småkager, chokolader, marcipan, dadler, og konfektrosiner i kasser.

Købmanden skaffede særlige varer til julehandlen, f.eks. svesker eller appelsiner, som dengang var en særlig julespecialitet. Kom skibet med appelsiner i sidste øjeblik, blev de kørt direkte fra Københavns Havn og ud til købmændene.

Når byens folk gik til købmanden, tog han imod bestilling på varerne, og om eftermiddagen kørte bydrengen rundt med hestevogn og afleverede dem hos kunderne. Købte man for et lidt større beløb, havde han et kræmmerhus med bolsjer med til børnene.

Juleaften lukkede butikken allerede kl. 18. Købmand Cai Petersen, der havde butik ved havnen, har fortalt, at efter lukketid måtte man køre ud med de sidste varer, og så skulle der også ryddes op i forretningen. Det kunne blive sent, inden købmanden og hans familie kunne holde jul, og når de havde spist julemaden, faldt de i søvn.

Julefrokost for personalet havde man ikke, men til gengæld kunne der godt være 20 kr. ekstra i lønningsposen, som tak for indsatsen i den travle julemåned.

4) Julefesterne

På Strandhotellet holdt mange af byens foreninger deres juletræsfester. Festen 2. juledag i skipperforeningen var ét af julens højdepunkter. I den store sal var der et stort juletræ, som var pyntet med en flere hundrede meter lang flagguirlande.

Én af dem, der oplevede festen, har fortalt, at det var et stort øjeblik, når døren til salen gik op, og børnene strømmede ind og så det strålende juletræ med de mange lys på.

Stemningen var munter og de gamle skippere og lodser morede sig med børnene. Når festen sluttede, stod den gamle kaptajn Schmidt og delte godteposer ud til børnene.

Andre af byens foreninger holdt også julefester, f.eks. sangforeningen, borgerforeningen og Socialdemokratisk Forening. Nogle var medlemmer flere steder, og så måtte man af sted med børnene flere dage i træk. Juletræet i salen kunne genbruges fra fest til fest.

Børnene var i deres fineste tøj – drengene i matrostøj og pigerne i kjoler. Mens festen var i gang, sad mødrene langs væggene og holdt øje med, om sæsonens hårde slid på danseskolen havde givet resultat. Fædrene gik ud bagved og spillede kort.

Tilbage i tiden blev der holdt julestuer flere steder i Dragør. Hos *Karen og Lars Ols'* i Strandstræde, spillede Lars op til julebal på sin violin. Gæsterne medbragte selv tællelys og brænde til bilæggerovnen, og det gjaldt om ikke at hoppe for højt i dansen – for så stødte man hovedet mod bjælkerne i stuen.

Møblerne blev sat op på loftet og man fortalte, at man endda rev tapetet af i stuen, for at få mere plads! Man fortalte også, at hvis man kom til at træde Lars over tæerne, holdt han op med at spille.

I den lille privatskole i Tulipanhuset i Zytzensgade, holdt lærerinderne julefest for børnene. Alle børn fik en julegave, men den var gemt et sted i huset, så børnene selv måtte finde den. Spillelærerinde frk. Bahr spillede, mens jagten på gaverne gik, og når "tampen brændte" spillede hun hurtigere og hurtigere.

Man gik naturligvis også i kirke til jul. Tidligere måtte dragør'erne tage hele vejen til nabobyen Store Magleby for at gå i kirke juleaften.

Gudstjenesten juleaften blev ikke regnet for så fin som 1. juledag, så den 24. mødte mændene bare op i de stortrøjer, de gik i til daglig, mens de dagen efter var i deres pæneste tøj.

Selv om Dragør fik sin egen kirke i 1885, blev der først holdt juleaftensgudstjeneste fra 1925, hvad der var til stor glæde for byens befolkning. Nu kunne husmødrene bedre indrette sig, så de både kunne være med i kirken og få julemaden færdig.

5) Dixies hus / jul på søen

Bådværftet og skurbyen spiller en vigtig rolle i Tidsrejsen. I ét af skurene bor *Dixie*, der er den ene af seriens hovedpersoner.

Den afsluttende scene i seriens afsnit 22 foregår i det gamle lodsudkigstårn. Vi røber ikke her, hvad der sker, men da afsnittet skulle optages, forsøgte DR først af bruge det rigtige lodstårn. Det fungerede dog ikke, så de måtte bygge en 1:1-kopi i DR-byens studie. Heldigvis havde Historisk Arkiv de originale tegninger, så det kunne konstrueres efter det rigtige mål.

Nogle eksemplarer af én arkivets bogudgivelser, er faktisk også med i serien.

Dragørlodserne var på vagt døgnet rundt og året rundt – og også juleaften. "Kejserlodsen", Frederik Wilhelm Møller, har fortalt, at han kunne risikere at blive kaldt ud til en lodsning midt under julemiddagen. Gik den helt til Helsingør, kunne det vare et døgn, inden han kom hjem til Dragør og julen i familiens skød kunne gå videre.

I en periode havde lodserne station på Drogden Fyr midt ude i Øresund. Her holdt de jul sammen med fyrpersonalet, som også var på arbejde.

Heller ikke Dragørs søfolk var altid hjemme i julen. F.eks. skriver *Hans Jeppesen Borg* i sine erindringer, at han et år fejrede julen i det kinesiske hav, hvor der var så varmt, at de måtte spise julemåltidet på dækket.

Kom sømændene hjem inden jul, så havde de nogle gange eksotiske varer med hjem. På julebordene i Dragør kunne der f.eks. stå en plumkage med rosiner og pomerans.

6) Til slut: Juletræer, julemærker og kravlenisser

Skikken med at tage et grantræ ind i stuen til jul, er nok først kommet til Amager i 1870'erne. Vi ved fra et af maleren Julius Exners malerier, at der må have været et juletræ i Store Magleby i 1868, og det er måske ét af de første. En gårdmand i Store Magleby fortæller i sine erindringer fra barndommen, at hans far en dag kom hjem fra København med et juletræ.

Foruden pynten på træet, var der også æbler og små blodpølser på som pynt, og i toppen en nisse i karton. I den ene arm havde han en julegran og på den anden arm havde han en kurv fyldt med småting, bl.a. var der en dukke – en lille pige. Da familien et år fik en nyfødt julemorgen, fortalte faderen, at det var nissen, der var kommet lillesøster.

I Dragør var der en familie, der havde et helt særligt juletræ. Det var hos arkitekten *Poul Abrahamsen*, som hver jul tegnede et nyt stykke julepynt til træet. Da huset brændte nytårsdag for en del år siden, kom brandfolkene og spurgte, hvad de skulle redde ud af huset først. "Juletræet", var svaret.

Povl Abrahamsen tegnede også flere af de julemærker, som det tidligere var en tradition af sætte på julekort og -breve. Hans julemærke fra 1956 var med honningkager og julehjerter, og i 1957 med skibe med juletræer i masten. I 1983 tegnede Abrahamsen en serie mærker med titlen "Sikken voldsom trængsel og alarm".

Også Dragørs navnkundige marinemaler, Christian Mølsted, skabte en tegning, der blev brugt til et julemærke. Det var i 1922, hvor hans motiv var barken "København", der blev brugt af ØK som skoleskib.

En anden "julekunstner" fra Dragør var Aage Dam. Han var reklametegner og lavede i mange år kravlenisser til brugsforeningerne.

